

Załącznik nr 1

Krótki rys historyczny: Romowie w Polsce

Romowie należą do ludów, o których wciąż wiadomo stosunkowo niewiele. Wywodzą się z grup, które opuściły północne Indie około połowy 1. tysiąclecia. Indyjskie pochodzenie potwierdzały od dawna badania językoznawców, uznające, że język romski wywodzi się z sanskrytu, a teza ta zyskała dodatkowe potwierdzenie w prowadzonych w ostatnich latach intensywnych badaniach genetycznych, dzięki którym zidentyfikowano m.in. charakterystyczną dla dzisiejszych Romów haplogrupę H (H1a1a-M82).

Grupy te, poprzez Persję, Armenię, dotarły do Bizancjum, gdzie osiadły na dłuższy czas. Z tego terenu pochodzi pierwsza pisana wzmianka o Cyganach, datowana na połowę XI w. Z czasem wędrowcy przemieszczali się do innych krajów Europy, gdzie pojawili się w Średniowieczu: pierwsze pisane wzmianki o ich obecności z terenów na północ od Bizancjum pochodzą z II połowy XIV w. (pierwszy dokument poświadczający obecność Romów w Polsce pochodzi z 1401 r. z Krakowa). Początkową życzliwość w Europie w przyjmowaniu tych podających się za „pątników” wędrowców zastąpiły edykty banicyjne i prześladowania. Na obszarze dzisiejszej Rumuni i Mołdawii do połowy XIX w. stanowili ludność niewolniczą. Apogeum prześladowań był okres II wojny światowej, kiedy Niemcy poddali eksterminacji większość cygańskiej populacji (np. w Czechach z grupy szacowanej na kilkadziesiąt tysięcy osób, z wojny ocalało mniej niż 1 000 osób). Romowie ginęli w obozach zagłady, obozach koncentracyjnych, obozach pracy, w gettach, a często w lasach - z tego względu miejsca pochowku są najczęściej nieznane.

Liczebność Romów nie jest znana, szacuje się ją między 6 mln a 12 mln osób w Europie i kilka milionów w obu Amerykach. Grupy te różnią się od siebie kulturowo: obyczajami, językiem, religią, gdyż zgodnie z zasadą *cuius regio eius religio* – Romowie przyjmowali religie kraju osiedlenia. Z tego względu Romowie w Polsce to w zdecydowanej większości członkowie Kościoła Rzymskokatolickiego, choć od kilku lat widoczny jest udział Romów w Kościele Zielonoświątkowym oraz Związku Świadców Jehowy. Kościół rzymsko-katolicki ustanowił Krajowego Duszpasterza Romów – od 2005 r. jest nim ks. Stanisław Opocki.

Niegdyś Romowie prowadzili wędrowny styl życia – dziś w Europie liczbę wędrujących Romów ocenia się na ok. 15 % – wędrują głównie w Wielkiej Brytanii, Francji, Belgii i Szwajcarii (*gens du voyage/Travellers*); we Włoszech, Holandii czy Norwegii niektóre grupy prowadzi semi-nomadyczny tryb życia.

Od XV w. wzdłuż łuku Karpat i od strony Niziny Węgierskiej przybywały do Polski i osiedlały się grupy wędrujących Romów. Ich potomkami są Romowie Karpaccy (Bergitka Roma). Od XVI wieku do Polski zaczęli przybywać z Niemiec Romowie nazwani później Polska Roma. W II połowie XIX w. – po zniesieniu niewolnictwa – z terenów Siedmiogrodu i Wołoszczyzny rozpoczęła się migracja Kelderaczy (Kelderari - kotlarze) i Lowarów (Lovari - handlarze końmi). Poza tymi grupami w Polsce zamieszkuje niewielka liczba Sintów (sytuujących siebie poza grupami należącymi do Romów choć niekiedy z nimi utożsamiana) oraz niewielka liczba Romów związanych z rosyjskim kręgiem kulturowym (Chaładytka Roma).

W XVII wieku w Polsce wprowadzono instytucję „króla cygańskiego”. Był nim wyznaczany przez polskiego króla spośród szlachty „starszy”, odpowiedzialny za egzekwowanie danin i sądenie. Po I wojnie światowej instytucja „króla cygańskiego” została wskrzeszona przez Cyganów – najbardziej spektakularna była „koronacja” Michała Kwieka w 1937 r. Instytucja „króla cygańskiego” (pełniącego funkcje sędziego obyczajowego) jest charakterystyczna dla grupy Polska Roma, dla Lowarów i Kelderasy charakterystyczny jest kolektywny „sąd” (kris), zaś Romowie z grupy Bergitka nie mają tego rodzaju struktury.

Do lat '60-tych XX w. większość Romów w Polsce (poza grupą Bergitka) prowadziła wędrowny tryb życia, zatrzymany wprowadzonym przez władze komunistyczne przymusowym osiedleniem i akcją „produktywizacji” (stąd duże skupiska w miastach Górnego i Dolnego Śląska oraz w krakowskiej Nowej Hucie). Romowie zamieszkują obszar całej Polski, będąc ludnością niemal w całości miejską (92%). Największe skupiska (głównie grupy Bergitka) znajdują się w południowym pasie Polski.

Po upadku komunizmu Romowie zorganizowali się kilkudziesięciu etnicznych (romskich) organizacjach pozarządowych, które uczestniczyły czynnie w poprzednich programach integracyjnych. Jednocześnie przełom 1989 r., a zwłaszcza przystąpienie Polski do UE spowodowało dużą falą migracji Romów z Polski na zachód Europy. Dziś duże skupiska polskich Romów znajdują się w Wielkiej Brytanii i Irlandii. Jednocześnie Polska w latach '90-tych XX stulecia była przez krótki czas kierunkiem migracyjnym dla rumuńskich i (w mniejszym stopniu) bułgarskich Romów, jednak w dłuższej perspektywie nie stała się państwem docelowym migracji.

Mniejszość romska nie ma swoich przedstawicieli w Parlamencie. Osoby reprezentujące tę mniejszość kandydują w wyborach samorządowych do władz niektórych gmin z list różnych komitetów wyborczych. Żaden z kandydatów związanych z tą mniejszością nie uzyskał jednak mandatu w ostatnich trzech wyborach samorządowych.